

T 3 esej

Lidská tvář v nekonečnu

Petr Drulák

Román Tma o polednách se řadí k pronikavým obžalobám totalitních systémů dvacátého století. Jeho autor, Arthur Koestler, podobně jako George Orwell či později Alexandr Solženicyn, vystihuje na základě osobní zkušenosti nelidskost komunistické diktatury. Koestler se jako mladý novinář ve třicátých letech nejprve angažoval v komunistickém hnutí, aby se po konfrontaci s praxí sovětských bolševiků s hnutím radikálně rozešel. Román Tma o polednách z roku 1940 představuje počátek tohoto životního obratu.

Děj knihy je poměrně jednoduchý. Začíná zatčením hlavního hrdiny, vysokého stranického funkcionáře Rubašova. Následují výslechy doprovázené různými druhy spíše psychologického než fyzického nátlaku, prokládané hrdinovými vzpomínkami a sebereflexí. Rubašov posléze přijímá poslední stranický úkol, když se ve veřejném procesu přiznává k účasti na protistátním spiknutí a ke spolupráci s nepřítelem. Asi není nutno dodávat, že jak obvinění, tak i přiznání jsou smyšlená. Román končí popravou.

Kniha je významná rokem vydání — patří k nejranějším literárním obrazům sovětského mlýnku na lidské maso. Vychází pět let před Orwellovou Farmou zvířat a devět let před jeho dystopií 1984. Zajímavé jsou rovněž podobnosti mezi fiktivním hrdinou románu a některými prominentními oběťmi stalinských monstrprocesů třicátých let, na něž v doslovu k současnému vydání upozorňuje Ondřej Slačálek. Přesto v době svého prvního vydání kniha téměř nikoho nezaujala (k mála výjimkám patří právě Orwell), její sláva přichází až se studenou válkou, kdy už se Koestler literárně věnuje jiným tématům.

Je proto namístě položit si otázku, zda se význam knihy s koncem studené války rovněž nevytrácí. Při její letošní reedici asi nelze počítat s takovým čtenářským zájmem jako při prvním českém vydání počátkem devadesátých let, kdy zdejší čtenáři žíznilo po dříve zakázaných knihách zobrazujících hrůznost právě zkrachovalého režimu. Pokud bychom Tmu o polednách chtěli číst pouze jako literární svědectví doby, čemuž nasvědčují i některá hodnocení Koestlera jako výborného novináře, ale nijak výrazného myslitele, asi by ani nebylo nutné knihu znovu vydávat. To bychom však křivdili jak knize, tak i autorovi a především bychom se připravili o podnětnou možnost podívat se na naši současnost prizmatem otázek, kterých se Koestler dotýká způsobem přesahujícím i tu nejlepší novinařinu. Jeho rozbor selhání komunistického systému nám pomáhá pochopit také vady systému liberálního.

<http://casopis.hostbrno.cz/aktualni-rocnik/2016/10-2016/lidska-tvar-v-nekonecnu>